
Харківській, Івано-Франківській, Херсонській, Запорізькій областях; Криму та Донецькій області – за умови деокупації.

У 1988 р. С. Параджанов дав своє останнє інтерв'ю українською мовою, де сказав: «Хай живе Україна! Хай живе український націоналізм у тому сенсі, у якому його розумію я: не можна допустити, щоб настав час, коли не буде слова українською чи не буде пісні української, чи не буде сонця українського і не буде соняшника українського!» [5]. Нам в Україні, не варто допускати, щоби з нашої історії зник вірменський слід. Збереження пам'яток вірменської культури, їх популяризація і розвиток двохсторонніх туристичних зв'язків важливі кроки на цьому шляху.

1. Дашкевич Я. Вірменські колонії в Україні 16-18 століть // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. – К.: Наукова думка, 2003. – Т.1: А-В. – С. 572.

2. Всеукраїнський перепис населення 2001 року [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/>

3. Дашкевич Я. Вірменія і Україна / Я.Р. Дашкевич. – Нью-Йорк: Вид-во М.П.Коць, 2001. – 760 с.

4. Вірмени України : Довід. вид. / упоряд.: М. Чепіжко ; редкол.: С. Асланян та ін. – Київ: Сигла, 2013. – 141 с. Параджанов Сергій Йосипович [Електронний ресурс] – режим доступу:

https://uk.wikipedia.org/wiki/Параджанов_Сергій_Йосипович

Цимбала Ольга

УКРАЇНО-ВІРМЕНСЬКІ ВЗАЄМИНИ У ЛЬВОВІ У НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ МИКОЛИ ГОЛУБЦЯ

Наукова спадщина галицького краєзнавця міжвоєнного періоду Миколи Голубця (1891–1942) багата і різножанрова. У сферу його наукових зацікавлень входили історія, краєзнавство та мистецтвознавство, а громадська діяльність була пов'язана з публіцистичною, редакторською та видавничою справами. Студіюючи питання національних взаємин, М. Голубець чітко

окреслив «різнобарвну мозаїку націй та рас», які проживали на теренах західноукраїнських земель від княжих часів до сучасного йому періоду. Однак в епіцентрі його увагу завжди опинявся Львів, у якому від часу заснування, поряд з українцями, проживали німці, вірмени, жиди, сарацени, татари, – а згодом поляками, італійці, австрійці, чехи тощо [1]. Відтак питання національних відносин зайняло важливе місце у науковому доробку вченого. Багато уваги дослідник приділив вивченню складного українсько-польського питання [2], проаналізував роль і місце єврейської громади [3], не оминув своєю увагою і вірмен, які відіграли важливу роль в історії міста.

Первочини вірменської еміграції на українські землі М. Голубець виводив з XI ст. Він пояснив, що саме у той час столиця вірменської держави – м. Ані занепадала під натиском сельджуків. Події наступних століть (напади монголів на Вірменію у середині XIII ст., землетрус у XIV ст., що перетворив вірменські міста на руїни) посилювали вірменський вплив на українські міста. Основними центрами припливу вірменських емігрантів дослідник назвав Львів та Кам'янець-Подільський [4, с. 119]. Опираючись на свідчення одного з перших хроністів Львова Йогана Альнпека, М. Голубець зазначив, що засновуючи Львів, князь Данило «поселив тут 1280 р. жовнірів вірменської народності» [5]. Хроніст пояснив, що така схильність князя була виявом нагороди вірменам за те, що вони допомогли Данилові підкорити собі «ворожих князів», а частиною примусити їх до злагоди з собою...» [1]. Щоправда, М. Голубець не акцентував на воєнних подвигах «вірменських жовнірів», вважаючи, що в історії Львова цей народ закріпив за собою торговельний, а не військовий хист.

Основним заняттям львівських вірмен була торгівля зі східними краями – найприбутковіша діяльність у транзитному Львові [6, с. 73]. Серед львівських націй вірмени, окрім купецького промислу, виділялися ювелірною майстерністю, сформованою під впливом східних традицій [7, с. 15]. Цю особливість львівських вірмен

дослідник навів у розвідці, присвяченій українському жіноцтву Львова. Характеризуючи вбрання міщанок, вчений наголосив, що образ кожної поважаючої себе міщанки доповнювався сріблом, золотом, самоцвітами та перлами. А причину цього замилювання коштовностями дослідник вбачав саме у вірменському впливі, адже вірменські жінки виходили з дому як справжні ювелірні магазини, а вже тінню такого «магазину» старалася бути кожна найскромніша міщанка [8].

Звертаючись до присутності вірменської общини на львівському ґрунті, М. Голубець чітко окреслив рамки їх проживання, оскільки це значною мірою декларувало роль і місце національної громади у міському житті. Дослідник зазначив, що у княжому Львові вірмени заселяли частину Підзамча. Саме там, під Княжою Горою вони збудували собі церкву св. Якова та монастир св. Анни [7, с. 24]. Однак, після приходу польського короля Казимира, коли історичний центр міста було зміщено до сучасного вигляду, вірмени зайняли у ньому одне з центральних місць: район сучасної вулиці Вірменської. На думку дослідника, «ця екзотична закутина» заслуговує на особливу увагу. М. Голубець, звертаючись до прикладу окремих архітектурних пам'яток, підкреслив, що добре збережені кам'яниці демонструють колись розкішний побут вірменського патриціату Львова XVI–XVII ст. [9, с. 70].

Аналізуючи соціальний статус української громади, М. Голубець наголосив, що вона мала значно менше прав на існування у Львові, аніж прийшли народи, зокрема підприємливі вірмени. На підтвердження цього, дослідник звернувся до королівського привілею для Львова від 1356 р. Він зазначив, що вірмени були поставлені на першому місці, і лише за ними йшли жиди, татари, а наприкінці – українці. М. Капраль у своєму дослідженні наголосив на тому, що згаданим привілеєм максимально змогли скористатися лише вірмени, організовуючи власні автономні органи судочинства [6, с. 73]. Автор вважав, що вірменська громада Львова на середину XIV ст. займала поважне становище у місті. Однак це,

---

на думку М. Голубця, не було причиною для українсько-вірменських конфліктів. Навпаки, він підкреслив, що львівські («руські») вірмени, як і українці, належали до східної церкви. А тому разом були змушені терпіти й оборонятися проти «толеранції» католицького міщанства [4, с. 120]. Більше того, українська та вірменська громади опинилися у схожій ситуації: 1596 р. Берестейська унія загострила україно-польські взаємини, а прийняття унії вірменської церкви з римо-католицькою 1630 р., ініційоване вірменським єпископом Миколаєм Торосовичем [10, с.125], стало катализатором до аналогічного національно-релігійного протистояння з польською стороною [4, с.120]. Так, відсутність релігійного протистояння, зумовленого спільним «ворогом віри», та поміркованість у вираженні громадських інтересів дослідник вважав реальною основою не тільки для мирного співіснування, але й для зближення вірмен та українців у різних сферах життя, зокрема у сфері культурної та мистецької діяльності.

Вірменський собор у Львові дослідник назвав наочним документом такої співпраці з огляду на відкриття у соборі середньовічних фресок. У результаті скрупульозного аналізу, вчений навів аргументи, що свідчили про залучення українських майстрів до творення композиції вірменської святині [4, с. 123]. М. Голубець зазначив, що собор, візантійський у своїй основі, був типовим для західноукраїнської території пам'ятником перехідного типу і не вирізнявся особливо на фоні тогочасних храмів Галича та Львова. Схожі риси у конструкції «корінного» вірменського собору в м. Ані та львівського собору пояснив домінуванням в обох будівлях елементів візантійського стилю з нашаруванням суто вірменського оздоблення. Дослідник наголосив, що окремі зовнішні елементи «арменізації» львівського храму були привнесені сюди під час обнови собору лише напередодні війни (першої світової війни), тому не можуть бути залучені до аналізу. Відповідно, стверджувати, що будівництво

собору велося корінними вірменськими будівничими не було підстав. Більше того, автор звернувся до історичних джерел, у яких хроніст чітко зафіксував, що собор для вірмен побудував «згоджений» ними «архітект Доре, творець храму св. Юра» [4, с. 124]. Варто пам'ятати, що зв'язки з батьківщиною у вірменських емігрантів не були стійкими, а швидше ефемерними, оскільки потуга вірменської держави у той час хилилася до занепаду. Це дозволило М. Голубцю зробити припущення: якщо архітектора не запрошували з Вірменії, то цілий ряд малярів, мабуть, теж шукали на місцевому ґрунті. Беззаперечну перевагу у церковному малярстві у цей час мали українські майстри. Автор навів численні приклади участі українських малярів в оздобленні пам'яток не лише православної, але й католицької віри [4, с. 126].

На основі збережених пам'яток і задокументованих фактів, дослідник окреслив мирне співжиття українців та вірмен Львова. Вірменську громаду дослідник виокремив як таку, що забезпечила торговельний зв'язок зі східними країнами та привнесла до Львова витончені зразки ремісничого мистецтва. Сферою тісної україно-вірменської співпраці вважав культурну та архітектурну традиції, а об'єднуючим чинником – релігійне протистояння окатоличенню.

1. Голубець М. Нації княжого Львова: Вп. п. д-рові А. Чоловському в 40-ліття появи його книжки про княжий Львів / Микола Голубець // Діло. – 1932. – 2, 3 квітня.

2. Цимбала О. Українсько-польські відносини у працях Миколи Голубця / Ольга Цимбала // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність: зб. наук. праць. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. – Вип. 17. – С. 553–563.

3. Цимбала О. С. Єврейське питання у дослідженнях М. Голубця / Ольга Цимбала // Історичні студії Волинського національного університету ім. Лесі Українки: зб. наук. праць. – Луцьк, 2010. – Вип. 4. – С. 63–69.

4. Голубець М. Відкриття середньовічних фресків у Вірменському соборі у Львові / Микола Голубець // Стара Україна: Часопис історії і культури. – 1925. – Чис. VII–X.

-
- 5.Голубець М. Найстарший опис Львова: “Topographia Civitatis Leopolitanae” Йогана Альпнеха / Микола Голубець // Неділя. – 1931. – 8, 15, 22, 29 березня.
- 6.Капраль М. Національні громади Львова XVI–XVIII ст.: (Соціально-правові взаємини) / Мирон Капраль / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, Львів. відділ. ін-ту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. – Львів: Піраміда, 2003. – 439 с.
- 7.Папикян А. Л. Армяне во Львові: очерки історії / Арташез Леонидович Па-пикян. – Львов: ПП РА “АРТ-Медиа”, 2009. – 48 с.
- 8.Голубець М. З життя українського жіноцтва у старому Львові // Жінка. – 1939. – Ч. 6-7.
- 9.Голубець М. Львів: Історія Львова від найдавніших часів; Історичні пам’ятники старовини; Л. Л. Львів в часах великої і визвольної війни; З.У.Н.Р.; Провідник по Львові / Микола Голубець. – Жовква: Червона Калина, 1925. – 179 с.
- 10.Історія Львова : у 3-х т. / Національна академія наук України. Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича; [редкол. Я. Ісаєвич, М. Литвин, Ф. Стеблій]. – Т. 1. – Львів: Центр Європи, 2006. – 296 с.
-

Тетяна Шпарага

ВІРМЕНСЬКА ГРОМАДА У ЛУЦЬКУ: МИНУЛЕ ТА СЬОГОДЕННЯ

Впродовж історії Луцьк, що знаходився на порубіжжі руських земель, був осередком спільного проживання представників різних етносів. Місто часто надавало притулок народам, яким на їхній батьківщині загрожувала небезпека. Одним із таких народів були вірмени, які внесли значний вклад в економічний та культурний розвиток середньовічного Луцька, збагатили історичну палітру міста новими мотивами. Умови життя вірмен у Луцьку значною мірою залежали від його входження у різні історичні періоди до складу тих чи інших держав.

Вірмени на теренах Луцька з’явилися ще до формування Київської Русі. Це були купці, що прагнули розширення ринків
